

Nová náboženství a násilí

ZDENĚK VOJTÍŠEK

Karolinum

religionistika

Nová náboženství a násilí

Zdeněk Vojtíšek

Recenzovali:

doc. Pavel Hošek, Th.D.

Mgr. et Mgr. Miloš Mrázek, Th.D.

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Redakce Jana Jindrová

Grafická úprava Zdeněk Ziegler

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Univerzita Karlova, 2017

© Zdeněk Vojtíšek, 2017

ISBN 978-80-246-2861-5

ISBN 978-80-246-2915-5 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum 2017

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

OBSAH

ÚVOD /7

1. NOVÁ NÁBOŽENSKÁ Hnutí A NÁSILÍ /12

Imanuelité v Československu a Česku (1991–1995)

2. NOVÁ NÁBOŽENSKÁ Hnutí V KONFLIKTU SE SPOLEČNOSTÍ /30

Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů ve Spojených státech (1830–1896)
Starověrci v Rusku (1653 – 19. století)

3. LIKVIDACE NOVÝCH NÁBOŽENSKÝCH Hnutí /48

Novokřtenci v Evropě (16. a 17. století)
Víra bábích a bahá'ích v Persii a v Íránu (1850 – dosud)

4. NOVÁ NÁBOŽENSKÁ Hnutí A MUČEDNICTVÍ /66

Hnutí Fa-lun-kung v Číně (1999 – dosud)
Svědkové Jehovovi ve světě (1918 – dosud)

5. NOVÁ NÁBOŽENSKÁ Hnutí, KOMUNITY A DĚTI /87

Dvanáct kmenů ve Spojených státech a ve světě (1984 – dosud)
Shakeři ve Spojených státech (1781 – třicátá léta 19. století)

6. NOVÁ NÁBOŽENSKÁ Hnutí A MILENIALISMUS /111

Velké bílé bratrstvo na Ukrajině a v Rusku (1990–1993)
Řád Slunečního chrámu v Kanadě, Švýcarsku a Francii (1994–1997)

7. NOVÁ NÁBOŽENSKÁ Hnutí, CHARISMA A ODDANOST /131

Hnutí za obnovu Desatera božích přikázání v Ugandě (1999–2000)
Most ke svobodě v Československu a v Česku (1992–2006)

8. NOVÁ NÁBOŽENSKÁ Hnutí A SPOLEČENSKÁ REVOLUCE /155

Ánanda márga v Indii a ve světě (1955–1990)

Hnutí mírové mise ve Spojených státech (třicátá léta 20. století)

Svatyně lidu ve Spojených státech (1965–1978)

9. NOVÁ NÁBOŽENSKÁ Hnutí A AGRESE /181

Hnutí Bhagvána Radžníše ve Spojených státech (1981–1986)

Národ islámu ve Spojených státech (1930–1978)

Národ Jahveho ve Spojených státech (1981–1990)

10. NOVÁ NÁBOŽENSKÁ Hnutí A TERORISMUS /206

Óm šinrikjó v Japonsku (1989–1995)

Islámský stát v Iráku a Levantě (od 2006 dosud)

11. NOVÁ NÁBOŽENSKÁ Hnutí A RITUÁLNÍ NÁSILÍ /230

Církev božího Beránka ve Spojených státech (1972–1981)

Sbor Filadelfia v Knutby ve Švédsku (1999–2004)

Charlieho rodina ve Spojených státech (1967–1969)

ZÁVĚR /257

LITERATURA /261

SUMMARY /274

REJSTŘÍK /279

ÚVOD

Tuto knihu nesou dva základní předpoklady. Od první chvíle svého zájmu o nová náboženství někdy před třiceti lety jsem stále ještě (a snad i čím dále, tím více) přesvědčen, že tyto útvary jsou mimořádně inspirativní pro úvahy o proměňující se společnosti, o dynamice malých skupin lidí i o jednotlivém člověku, a to zdaleka ne jenom ve vztahu společnosti či jednotlivce k náboženství. Jinými slovy: poznáním nových náboženských hnutí se dozvídáme něco podstatného o sobě i o společnosti, v níž žijeme,¹ či společnostech časově i místně vzdálených. A samozřejmě i o náboženství, jeho roli ve společnostech i o vlastních postojích k němu. Tato kniha tedy vlastně nemá být jen o nových náboženstvích, ale – pro toho, kdo se nechá inspirovat i k vlastním úvahám – také o vztahu k menšinám a jinakosti vůbec, o konformitě, poslušnosti a populismu, o nasazení pro dobrou věc a oddanosti těm, kdo jsou v čele, o strachu z neznámého, o negativních stereotypch a nálepkování, o užitečnosti i nešikovnosti laického aktivismu a o dalších tématech, jež v ní snad čtenář podle osobního nastavení a preferencí objeví.

Druhým předpokladem je to, že to jsou situace páchaného, trpěného či hrozcího násilí, které díky svému vyhrocení názorně ukáží k tomu, co o nových náboženských hnutích (a tedy vlastně i o sobě a společnosti) máme či můžeme poznat.²

Podle prvního předpokladu jsou tedy nová náboženská hnutí vhodným způsobem, jak pochopit společnost, podle druhého předpokladu jsou právě extrémní situace vhodným způsobem, jak pochopit nová náboženská hnutí.

1/ Mám na mysli přístup jedné z první „generace“ odborných pojednání o nových náboženských hnutích, vyjádřený titulem knihy *Nová náboženská hnutí: perspektiva pro pochopení společnosti*. – Eileen Barker (ed.): *New Religious Movements. A Perspective for Understanding Society*. Lewiston: Edwin Mellen Press 1982.

2/ Podle amerického sociologa Thomase Robbinse je analýza násilných událostí klíčovou oblastí studia nových náboženských hnutí. – Thomas Robbins: *Religious Movements and Violence*, s. 13.

Zatímco první předpoklad ponechávám pouze zaznít a možné rozvinutí ve vlastním přemýšlení je už případně na čtenáři, příkladů násilí tak či onak spojených s novými náboženskými hnutími jsou následující stránky plné.

Tyto příklady ale nemají hrát bulvární roli pouhého přitáhnutí pozornosti k tomu, co všechno se může stát a kdy a kde se v lidském jednání vyskytla jaká bizarní podivnost. Proto se také v následujícím textu mnohokrát opakuje, že násilí se v nových náboženských hnutích – navzdory obvyklému dojmu – vyskytuje jen výjimečně. „Optický klam“ je ovšem v tom, že tisíce nenásilných nových náboženských hnutí zůstávají mimo zájem veřejnosti, a ta hnutí, která jsou veřejně známa, vděčí za svou známost bohužel často právě násilí. A nových náboženských hnutí je ve světě v současnosti i v dohlédnutelné historii tolik, že i tyto výjimky představují desítky a snad stovky případů.

Klíčová otázka metody této knihy je tedy výběr z těchto výjimek. Budiž přiznáno jasně, že hlavní kritérium tohoto výběru je didaktické. Existují ještě zajímavější případy než ty, které jsou uvedeny na následujících stránkách, ale z nějakého důvodu by podle mého vnímání zcela nevyhovovaly záměru názorného příkladu. Vedle tohoto obecného principu záleží můj výběr na dvou knihách. Jednou je kniha amerických sociologů a religionistů Douglase E. Cowana a Davida G. Bromleye *Sekty a nová náboženství*,³ dostupná i v češtině.⁴ Je totiž psána podobným způsobem, jakým už dlouhá léta vedu své přednášky a jaký koneckonců připomíná i tato moje kniha: výklad jednotlivých témat spjatých s novými náboženskými hnutími je ilustrován vždy na jednom z nich. Na knihu Cowana a Bromleye bych tedy rád navázal. Proto vynechávám společenství (nebo se o nich zmiňuji jen okrajově), o nichž tito autoři psali. Zásada, již jsem si tímto stanovil, mi občas přinesla trochu odříkání: obléhání komunity davidianů, rehabilitační programy scientologů, sexualizovaný život dětí v komunitách Rodiny, deprogramování příslušníků církve munistů či sebevražedný „odlet“ ufologické komunity Nebeská brána – to všechno jsou fakta a události, které jistě bylo těžké prožít (někdy i přežít), ale o nichž se religionistům dnes po letech či desetiletích bádání již velmi dobře píše a které jsou hodně ilustrativní. Do této knihy jsem je však nezařadil, protože bych tím výklad zkomplikoval: musel bych některá fakta z Cowana a Bromleye opakovat, některá doplňovat, s některými interpretacemi dokonce polemizovat, a to by tento text patrně nepřilíš účelně zatížilo.

3/ Douglas E. Cowan – David G. Bromley: *Cults and New Religions*.

4/ Česky vyšla roku 2013 v nakladatelství Grada.

Druhou publikací, na niž následující text navazuje, je moje kniha *Nová náboženská hnutí a kolektivní násilí*. Jedná se o mou habilitační práci, která v době habilitačního řízení vyšla i tiskem. Informace, které jsem v této starší práci shromáždil, a teorie, o něž jsem se opíral, částečně používám i zde. Moje původní pojednání o církvi Svatyně lidu, o Řádu Slunečního chrámu, o hnutích Óm šinrikjó, Fa-lun-kung, Bhagvána Radžníše, imanuelitů a Hnutí za obnovu Desatera božích přikázání jsou zde výrazně zkrácena, doplněna o nová fakta i nové pohledy, ověřena s využitím nových zdrojů a někde i opravena (ve starší práci jsem se dopustil několika omylů a nepřesností). Ale hlavně: zatímco *Nová náboženská hnutí a kolektivní násilí* je odbornou knihou, následující text se řadí do žánru populárně odborné literatury, a neměl by tedy toho čtenáře, jenž není religionistou, příliš unavovat neznámými pojmy a zdlouhavými teoriemi.

Ke zmíněným společenstvím, jejichž základní obrysy jsem poskytl už ve starší knize, přidávám do tohoto spisu pojednání o dalších téměř dvou desítkách nových náboženských hnutí. Z výše zmíněných didaktických důvodů jsem je vybíral napříč posledními staletími i napříč kontinenty, i když se většina z nich pochopitelně vztahuje k době nedávné a mnoho z nich má počátek ve Spojených státech, kolébce moderních náboženských inovací. Ze stejného důvodu nejsou řazena chronologicky, ale s ohledem na jevy, jež mají ukázat. Nejsou také pojednána vyčerpávajícím způsobem, nýbrž jen v období, kdy se těchto společenství týkalo násilí (jména jednotlivých hnutí a „násilná období“ jsou uvedena vždy v záhlaví jednotlivých kapitol). Okrajově jsou zmíněna i další společenství. Mým záměrem bylo, aby ke každému z nich byly v poznámce nebo v oddíle „Doporučená literatura k dalšímu studiu“ v závěru jednotlivých kapitol uvedeny základní odborné či populárně odborné práce, které by zájemce mohly vést v dalším studiu.

S touto literaturou je ovšem trochu potíž. Jak je naznačeno výše, některá hnutí a některé události jsou akademicky popsány do takových detailů, že je radost s nimi badatelsky pracovat (pokud odhlédneme od tragiky faktů). Velmi mnoho primárních dokumentů je přístupných například o davidíánech (také díky záznamům hovorů s vyjednaváči při jejich „povstání“), o církvi Svatyně lidu (například díky magnetofonovým nahrávkám) nebo o společenství Nebeská brána (díky mnoha textům a videím „na rozloučenou“). Naopak jiná společenství a násilné události s nimi spojené jsou zpracovány minimálně. Pokud by se například tragédie Hnutí za obnovu Desatera božích přikázání udála v Evropě, vyšetřování téměř tisíce úmrtí by patrně postupovalo mnohem pečlivěji a také akademici by události věnovali daleko

větší pozornost.⁵ Podobně by jistě šel do větší hloubky popis okolností vzniku a působení Velkého bílého bratrstva na Ukrajině a v Rusku, pokud by nebyl proveden lidmi nepřátelsky naladěnými vůči bratrstvu. V některých případech jsme odkázáni jen na jeden typ ze zdrojů informací, často na bývalé příslušníky (například u komunity Most ke svobodě), což brání považovat jakékoli závěry za prokázané. Jindy jsou jediným zdrojem sami aktéři příběhů (například pastoři sboru Filadelfia ve švédském Knutby), občas jsou dokonce jediným zdrojem jejich policejní výpovědi (jako v českém případě společenství odděleného od Hnutí Grálu a známého kvůli násilí v takzvané kuřimské kauze, která proběhla u nás v letech 2007–2009).⁶ A ještě v jiných případech – například u hnutí Ánanda márga – nejsou důvody akademického nezájmu známe ani snadno pochopitelné.

Na rozdíl od jednotlivých hnutí a událostí je zájemce možné odkázat na shrnující a komparatistické práce jednodušeji. Celé samostatné téma otevřel roku 1992 americký religionista J. Gordon Melton kapitolou „Násilí a sekty“ ve své encyklopedii.⁷ Dnes již klasickým vstupem do tématu je kniha *Sekty, náboženství a násilí* amerických autorů Davida G. Bromleye a J. Gordona Meltona z roku 2002.⁸ Z Velké Británie zazněla o dva roky později souhlasná odpověď sociologa Johna Wallisse *Apokalyptické trajektorie: milenialismus a násilí v současném světě*.⁹ Ze severské větve studia nových náboženství pocházejí dvě významné knihy: *Násilí a nová náboženská hnutí*¹⁰ a *Kontroverzní nová náboženství*.¹¹ Obě editoval americký religionista působící v Norsku James R. Lewis, druhou spolu se svým dánským spolupracovníkem Jesperem Aagaardem Petersenem. Také Bromleyova kapitola (nazvaná stejně jako naposledy jmenovaná kniha) v *Oxfordské příručce nových náboženských hnutí* je základní prací v tomto oboru.¹² V něm je zatím posledním významným počinem srovnání zaměřené na policejní zásahy proti náboženským komunitám, které roku 2016 poskytli sociologové Susan Palmerová z Kanady a Stuart

5/ Článek Bernarda Atuhairea „Who Cares about Kanungu?“ cituje Jean-François Mayer: *There Will Follow a New Generation and a New Earth*, in James R. Lewis (ed.): *Violence and New Religious Movements*, s. 193.

6/ Z tohoto důvodu není toto společenství v knize pojednáno.

7/ J. Gordon Melton: *Encyclopedic Handbook of Cults in America*, s. 361–393.

8/ David G. Bromley – J. Gordon Melton (ed.): *Cults, Religion, and Violence*.

9/ John Walliss: *Apocalyptic Trajectories*.

10/ James R. Lewis (ed.): *Violence and New Religious Movements*.

11/ James R. Lewis – Jesper Aagaard Petersen (ed.): *Controversial New Religions*.

12/ David G. Bromley: *Violence and New Religious Movements*, in James R. Lewis (ed.): *The Oxford Handbook of New Religious Movements*, s. 144–162.

A. Wright ze Spojených států pod názvem *Bouřící Sion: vládní nájezdy proti náboženským komunitám*.¹³

Jak vyplývá z předchozího odstavce, také v oboru nových náboženských hnutí jsou stěžejní práce v angličtině. V této knize se ovšem při přepisu neanglických jmen snažím využít bohatství českých grafémů, a tak píši například Bhagván Radžníš a nikoli anglickou podobu tohoto indického jména (Bhagwan Rajneesh). V řídkých případech je ale anglický přepis v úzu natolik dominantní, že na tento úmysl rezignuji a píši například pozdější jméno stejné osobnosti jako Osho (a nikoli jen Ošo), neboť právě s touto grafickou podobou se prodávají desítky jeho knih přeložených do češtiny. Podobný rozpor je například i u sekretářek tohoto muže: jméno jeho první sekretářky přepisují Ma Jóga Lakšmí, zatímco jméno druhé, daleko známější, ponechávám v anglické grafické podobě Sheela (a nikoli Šíla).

Zdeněk Vojtíšek

13/ Stuart A. Wright – Susan J. Palmer: *Storming Zion*.

1. NOVÁ NÁBOŽENSKÁ HNUTÍ A NÁSILÍ

Imanuelité v Československu a Česku (1991–1995)

Nová náboženská hnutí jsou výsledkem snahy lidí o inovaci svého náboženského života tak, aby více odpovídal jejich osobním potřebám i společenským poměrům. Náboženské tradice mohou být staré a jejich počátek může být historicky rozeznatelný v jednu chvíli a na jednom místě, ale lidé, kteří z těchto tradic čerpají, je v každé době a na různých místech přizpůsobují svým poměrům, a tedy využívají rozdílně. Někdy natolik rozdílně, že by je neinformovaný pozorovatel stěží zařadil k sobě. Náboženské tradice tak připomínají strom, který se může rozkošatit do mnoha větví, od sebe někdy i značně vzdálených. Projevem života tohoto „stromu“ jsou právě tyto inovace, které nacházíme na jeho živých „větvích“.

Úspěšná snaha jednotlivců i skupin o inovaci může vést ke vzniku zcela nového společenství, tedy – obrazně řečeno – k nové větvíčce na stromě náboženské tradice. Jak je podrobněji napsáno níže, na jedné straně stoupenci staré tradice mohou vznik něčeho nového vnímat s nelibostí a distancovat se od nechtěného „výhonku“, na druhé straně nové společenství obvykle všechna ostatní podobně diskvalifikuje tím, že se považuje za jedinou právoplatnou, vpravdě živou „větev“. Při pohledu z odstupu bývá patrné, že platí obojí: inovace může být někdy až revoluční, ovšem přece jen navazuje na to, co zde bylo před ní.

Samostatná inovativní společenství jsou tedy odborně označována pojmem „nová náboženská hnutí“.¹⁴ Ve společnostech ovlivněných křesťan-

14/ „Nové náboženské hnutí“ je takzvaným ideálním typem, v tomto případě konstruktem, který slouží k výkladu postavení určitých náboženských institucí ve společnosti, k výkladu dynamiky uvnitř těchto institucí i k výkladu jejich interakce s okolím. Podle Maxe Webera je ideální typ „myšlenkový obraz, který *není* historickou skutečností a už vůbec ne ‚vlastní‘ skutečností, který tím spíše nemůže sloužit jako schéma, do něhož by měla být skutečnost zařazena jako *exemplář*, nýbrž který má význam čistě ideálního *mezního* pojmu, jímž je realita *poměřována* a s nímž je *srovnávána* kvůli objasnění jistých významných složek svého empirického obsahu.“ Účelem ideálnětypického pojmu je podle Maxe Webera „zdokonalovat přiřazující soud: [ideálnětypický pojem] *není* ‚hypotézou‘, ale chce tvorbě

stvím byla dříve a jsou někdy i v současnosti nazývána „sektami“. Tento výraz, přítomný v různých variantách v mnoha jazycích, pochází z latinského slova „secta“, jež je zřejmě odvozeno od slovesa „sequor, sequi“ ve významu „následovat“. Původně označoval patrně skupinu lidí, která se kvůli následování vůdce odloučila od svého původního náboženského společenství nebo filosofické školy. Vlivem latinského překladu křesťanského Nového zákona se toto slovo stalo teologickým pojmem. V teologii a církevní historii je tak označována skupina, která se kvůli svému nesprávnému učení (herezi), neoprávněnému nakládání se svátostmi či kvůli vedení neřádně ustavenou autoritou oddělila od církve. Tento význam je podepřen možností, že výraz „sekta“ je odvozen z latinského slovesa „secare“ ve významu „sekat“ či v přeneseném významu „oddělovat“.

Nikoli teologické, ale sociologické rozdíly mezi původním náboženským společenstvím a od něho oddělenou menšinou způsobily, že na začátku 20. století se výrazy „církev“ a „sekta“ staly též sociologickými pojmy. „Církev“ je v pohledu sociologie charakterizována těsnou provázaností s celou společností a jejími institucemi, tendencí zahrnovat do sebe všechny příslušníky dané společnosti na základě jejich pouhého narození, akceptací širokého sociálního, názorového i spirituálního spektra svých příslušníků, vytvářením hierarchické struktury a dalšími rysy. „Sektu“ sociologicky charakterizuje především rezervovaný vztah vůči společnosti a jejím institucím, distance od jejích duchovních hodnot, a dokonce protest vůči nim, záměr i schopnost oslovit pouze určitou výšeč společnosti, výlučnost ve vztahu k ostatním náboženským společenstvím, nutnost konverze první generace jejích příslušníků, rovnostářská struktura a podobně. K této dvojici „církev“ a „sekta“ přistoupily během 20. století další sociologické typy náboženských institucí:¹⁵ především je to „denominace“, jež je charakterizována členstvím na základě osobního rozhodnutí, oddělením od státu a rovnoprávným postavením vůči ostatním denominacím v nábožensky pluralitní společnosti, nebo „kult“, tedy instituce, na jejichž náboženských aktivitách jednotlivci participují nikoli jako vědomí příslušníci či členové, nýbrž jako nezávazní klienti.

V sociologii nenese pojem „sekta“ negativní konotace a jako hodnotově neutrální se dosud vyskytuje též v orientalistice, v níž je například obvyklé hovořit o školách buddhismu jako o sektách. Běžný jazyk ovšem z teologické

hypotéz ukazovat směr. *Není zobrazením skutečnosti, ale chce pro zobrazení poskytovat jednoznačné výrazové prostředky*. – Max Weber: *Metodologie, sociologie a politika*, s. 46 a 43.

15/ Typologií náboženských útvarů podle jejich vztahu ke společnosti se zabývá David Václavík: *Sociologie nových náboženských hnutí*.

diskuse převzal a rozvinul negativní konotace tohoto slova a „sekta“ se stala ostře pejorativním výrazem. Namísto nebezpečí hereze se ale v běžném jazyce obvykle spojuje s ohrožením duševního stavu jednotlivce, jeho vztahů, anebo dokonce zdraví a života, jakož i s ohrožením společnosti. Slovem „sekta“ tak většinová společnost označuje menšinovou náboženskou skupinu, jejíž učení, postoje či chování považuje za deviantní a nebezpečné.

Negativní konotace tohoto pojmu snižují jeho vhodnost pro oblast vědy. Od 60. let proto zainteresovaná akademická obec hledala neutrální pojem, který by výraz „sekta“ nahradil. Zdá se, že téměř všeobecného souhlasu již dosáhl výše zmíněný pojem „nové náboženské hnutí“, jenž je od této doby užíván.¹⁶ Poměr mezi těmito pojmy je tedy možné vystihnout tak, že „sekta“ je lidové, pejorativní označení odmítaných a kritizovaných nových náboženských hnutí (a v přeneseném smyslu někdy též politických stran či jiných útvarů). Jako synonymum slova „sekta“ se v běžném jazyce někdy používá výraz „kult“ (v odlišném významu než výše zmíněný sociologický pojem), případně sousloví „destruktivní kult“. Pod vlivem angličtiny má „kult“ stejné negativní konotace jako „sekta“.

Odborný pojem „nové náboženské hnutí“ tedy označuje společenství, které buď inovuje některé prvky jedné náboženské tradice, nebo přenáší tuto tradici do společnosti, v níž dosud nebyla přítomna (či byla přítomna v jiné podobě), anebo inovativně spojuje prvky několika náboženských tradic. Každopádně je to společenství, které vzniklo na základě náboženské ideje, jež je v určité společnosti a v dané době považována za novou.¹⁷ Ve skutečnosti bývá tato idea zřídka opravdu zcela nová. Může být převzata z jiné, cizí kultury anebo z jiné doby, může být formulována novým jazykem či může být kombinací různých, nyní nově spojených náboženských prvků. Někdy je tato nově znějící idea zároveň prezentována jako stará, tedy jako návrat k původnímu žádoucímu stavu.

S novostí nové náboženské „cesty“ je vždy spojen více či méně kritický postoj k náboženskému životu ostatních společenství téže tradice nebo – pokud se jedná o pluralitní společnost s možností vybrat si z několika náboženství nebo být bez náboženství – k celé okolní společnosti. Obvyklý náboženský život je chápán jako nedostatečný, a proto vyžadující inovaci. Základním nastavením stoupenců nového náboženského hnutí je tedy kritičnost a protest. Projevují se ve věrouce, v náboženské praxi, v etice nebo i v celém způsobu

16/ Peter B. Clarke: *New Religious Movement*, s. 411.

17/ Více například Bryan Wilson: *The Social Dimensions of Sectarianism*, s. 205–206.

života. Tyto odlišnosti oslovují další protestně naladěné jednotlivce a nové náboženské hnutí je tak vlastně „hnutím protestu“.¹⁸

Snaha působit nově a protestně je u jednotlivých nových náboženských hnutí někdy lépe, někdy hůře rozpoznatelná. Velmi dobře patrná byla například již na letáčcích, jimiž se na svém úplném začátku v roce 1993 uvedlo jedno z českých nových náboženských hnutí. Na mnoha místech v Praze a v některých dalších českých městech poutaly tyto letáky pozornost ke knize *Syn člověka*. Stálo na nich: „Tato kniha pojednává ostře a kriticky ze zcela nového pohledu o všech oborech lidské činnosti. Varuje mimo jiné před příchodem katastrof. Dočtete se v ní též o známých lidech ze světa politiky, umění, léčitelství, vědy, světových náboženství, sportu atd. Autor této nejdiskutovanější a nejskandálnější knihy, pan Parsifal Imanuel, není v žádné straně, církvi, sektě ani jiné skupině. Působí sám za sebe.“¹⁹ Letáček pak uzavíralo několik slov o ceně knihy a možnostech jejího nákupu. Jednalo se vlastně o první veřejnou prezentaci muže, jenž se považoval za mesiáše, a jeho díla, jež neslo podtitul *Mesiášovo živé Slovo k všenápravě lidstva*.

Autor této knihy, vlastním jménem Jan Dvorský (*1965), je mužem s výraznými uměleckými ambicemi, jenž do začátku devadesátých let 20. století vystřídal několik zaměstnání. V přelomových letech 1989 a 1990, kdy česká společnost vstupovala do období náboženské svobody a zvýšeného zájmu o náboženství, se on i jeho dlouholetá partnerka Lucie Dvorská (*1964) nezávisle na sobě seznámili s knihou rakouského obchodníka, spisovatele a duchovního vůdce Abd-ru-shina (vlastním jménem Oskara Ernsta Bernhardta, 1875–1941) *Ve světle Pravdy: Poselství Grálu* a na jejím základě radikálně změnili způsob svého života.²⁰ Nestali se ovšem příslušníky Hnutí Grálu,²¹ jež kolem Abd-ru-shina a jeho poselství vzniklo ve dvacátých letech 20. století a které dodnes na území Česka působí. Při četbě této knihy si totiž Jan Dvorský v lednu roku 1991 uvědomil, že je Synem Člověka,²² Parsifalem Imanuelem, mesiášskou postavou, která vykoná soud nad lidstvem a nastolí Tisíciletou říši. Tento nárok Dvorského na mesiášství, na Abd-ru-shinovy tituly, na převzetí a uskutečnění Abd-ru-shinova poslání²³ a na to, že je Abd-

18/ Bryan Wilson: *Religion in Sociological Perspective*, s. 92–93.

19/ Leták „SYN ČLOVĚKA“ je dostupný v archivu Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů. Podtržení je v originále.

20/ Parsifal Imanuel: *Syn Člověka*, s. 25nn.

21/ Více o hnutí Grálu: Zdeněk Trtík – Zdeněk Vojtišek: *Hnutí Grálu*.

22/ Parsifal Imanuel: *Syn Člověka*, s. 28.

23/ Abd-ru-shina Dvorský chápe jako „připravovatele“ své cesty. Tamtéž, s. 127.

-ru-shinovým novým zrozením (inkarnací),²⁴ byl ovšem vedením české větve Hnutí Grálu jednoznačně odmítnut. Dvorský tak začal získávat vlastní následovníky a spolupracovníky (prvním byla jeho partnerka Lucie), a založil tak nové náboženské hnutí.

Novou náboženskou ideou na základě Abd-ru-shinova náboženství bylo především Dvorského přesvědčení, že je to on, kdo je pověřen „vybudovat **trvale** vzkvétající a jen a jen radostnou a krásnou Tisíciletou říši“.²⁵ Jinou novou myšlenkou, ve skutečnosti ovšem spíše širokým rozvinutím jednoho motivu Abd-ru-shinova díla,²⁶ byl Dvorského „objev o převrácenectví“.²⁷ Je to objev toho, že v současnosti jsou všichni muži i ženy takzvanými převrácenci, neboť mužské duše se vtělily do ženských těl a ženské duše do mužských těl. Převrácenectví je „podstatou všeho zla“.²⁸ Výjimkou z něho jsou Jan Dvorský a jeho partnerka Lucie Dvorská. Předpoklad existence převrácenectví Dvorskému umožnil naplnit svou knihu alternativním vysvětlením domácích i světových politických dějů a sžíravou kritikou jejich aktérů a dalších veřejně známých osobností. Kniha tak působí jako protestní manifest proti stavu společnosti a její duchovní nevědomosti.

Dvorskému se tedy podařilo nalézt jednoduché vysvětlení zla v tomto světě (převrácenectví) a jasnou možnost, jak toto zlo a jeho následky překonat: Když „převrácenecká duše [...] pochopí své převrácenectví a vnitřně je pozná a přijme, dostává se tím na cestu záchrany, jež nastane okamžitě a ulehčí mnohé i po smrti.“²⁹ Takové a podobné jednoduché a jednoznačné výpovědi o tom, co je pravda, jak se v životě orientovat, jaké postoje zaujímat, jak naplňovat vlastní životní poslání a podobně, se objevují při vzniku nových náboženských hnutí velmi často, ne-li vždy. Zakladatelovy myšlenky totiž musejí být formulovány co nejjasněji a nejuděrněji, aby získaly protestně naladěné přívržence, a mohlo se tak zformovat společenství. Pro pochybnosti, otázky či sebereflexi nebývá v nových náboženských hnutích příliš velký prostor.

Stejně jako Jan Dvorský v roli mesiáše Parsifala Imanuela stojí v čele i jiných formujících se náboženských (a někdy také politických) hnutí osobnost

24/ Tamtéž, s. 29–31.

25/ Tamtéž, s. 217, zvýraznění v originále.

26/ Abd-ru-shin: *Ve světle Pravdy*, s. 822.

27/ Parsifal Imanuel: *Syn Člověka*, s. 28. „Objev o převrácenectví“ zveřejnil Jan Dvorský poprvé v krátkém pojednání *Svět bez mužů a žen* z ledna 1991.

28/ Tamtéž, s. 123.

29/ Tamtéž, s. 45.

vybavená takzvanou charismatickou autoritou. Tento typ autority vzniká a je posilován přisuzováním mimořádných a nadlidských vlastností (více o charismatické autoritě je uvedeno v 7. kapitole). Jako první rozpoznala u Jana Dvorského takové vlastnosti jeho partnerka Lucie a po ní pak další lidé, většinou čtenáři jeho knihy. Dvorský byl sám o své jedinečné roli v současném lidstvu pevně přesvědčen: „Přináším možnou spásu a úlevu ve všech nemocích současné doby. Ukazují prapříčinu všeho zla...“ Na základě „Vědění“ pak zmizí „nemoci, neporozumění, dnes neřešitelné komplikace téměř ve všech oborech lidské činnosti...“³⁰

Stoupenci člověka vybaveného charismatickou autoritou se mohou cítit zavázáni k bezvýhradné poslušnosti, k vysoké oddanosti, k nekritickému přejímání postojů a k napodobování. Přisuzování mimořádných kvalit vůdci pomáhá následovníkům získat pocit také vlastní výjimečnosti a jedinečnosti poslání, k němuž se zavázali. Přesně tak to bylo i u stoupců Dvorského, tedy u těch, kteří se rozhodli „jít za Pravdou“, u „pomocníků Syna Člověka“ neboli ve společenství, pro něž se vžilo označení „imanuelité“. Od září 1993 do května 1994 žili tito pomocníci stejně jako mesiášská rodina v několika společných domácnostech na Hořovicku. Na základě poselství v Dvorského knize byli navštěvováni duchovními hledači a léčiteli. Ti zájemci, u nichž byla jasnovidně rozpoznána dostatečná duchovní vyspělost a fialová barva aury, mohli být pozváni k tomu, aby se nablízku Parsifala Imanuela, jeho rodiny a jeho pomocníků připravovali na odchod do Tisícileté říše.

Jedním z nejdůležitějších (byť samozřejmě neuvědomovaných) úkolů pro každé nové náboženské hnutí je stanovit vlastní hranice. Pomáhají v tom kritické a protestní postoje, často dovedené do vědomí výlučnosti, tedy k přesvědčení, že rozhodující náboženské statky nejsou k dispozici nikde jinde mimo vlastní společenství. Hranice ovšem nemusí být jen v myslích příslušníků nově se tvořícího hnutí, ale mohou být zdůrazněny i opuštěním dosavadních společenských vazeb, případně – jako právě u imanuelitů – odchodem do komunity. A nejedná se jen o hranice mezi lidmi a o oddělení místem bydliště, ale i o časový předěl. Ve společenství Parsifala Imanuela byly všechny tyto hranice zvláště výrazné: „**Musíte** opustit vše staré, nemohutné i hmotné,“ napsal Jan Dvorský ve své knize a pokračoval důrazně: „ale **nic** nesmíte přenechat špatnému světu zadarmo – tím byste jen **posílili** Temno!“³¹ Jeho následovníci se tedy odpoutávali od příbuzných (příznačné

30/ Tamtéž, s. 32.

31/ Tamtéž, s. 370, zvýraznění v originále.

je, že rodiče byli nazýváni pouhými „zploditeli“³² nebo že „rozvod manželů kvůli Pravdě je mnohdy namístě“³³), pálili vše, co je poutalo s minulostí, všechny zbylé osobní věci a majetek si brali s sebou, přijímali nová jména a v novém společenství se rozhodovali pro zcela nový, „správný“ a „slušný“ způsob života. Předěl nikoli jen v osobních dějinách, ale i v dějinách lidstva vyjadřoval také letopočet,³⁴ v němž se výchozím bodem stal rok 1990 (rok 0), kdy byl Jan Dvorský poprvé konfrontován s Abd-ru-shinovým poselstvím a začalo v něm růst vědomí, že je vtěleným Parsifalem Imanuelem – Synem Člověka.

Oddělení od starého „světa“ a starého způsobu života samozřejmě neprobíhá v naprosté většině nových náboženských hnutí zdaleka tak dramaticky jako u imanuelitů. Ale každopádně – čím je tento rozchod radikálnější a čím více obětí vyžaduje, tím více žádoucí je pro ty, kdo se oddělili, patřit do nového společenství a oddat se mu (o této zákonitosti se někdy hovoří jako o „mechanismu oddanosti“; tento i další jsou podrobněji popsány v 7. kapitole). Touha přináležet je ovšem často zjitřena také atmosférou vřelého, blízkého bratrství a sesterství, v němž nejsou vztahy doposud zatíženy hierarchickým uspořádáním a formálními rolemi. Rodinná atmosféra, někdy vyjádřená metaforicky používanými výrazy „otec“, „matka“, „rodiče“, „bratři“ a podobně, dokáže plně nahradit, a někdy dokonce zdaleka přesáhnout vřelost a bezprostřednost vztahů jednotlivých stoupenců v jejich původních rodinách či manželstvích. Společenství tak může poskytnout účinnou sociální podporu uprostřed světa, jemuž se stoupenci patrně již dříve začali vnitřně poněkud odcizovat. K těmto benefitům, které nové společenství poskytuje, patří i zvýšení vlastního osobního statutu jako nositele či spolunositele jedinečného poslání nebo jako učně jedinečné duchovní osobnosti: v případě imanuelitů to byl status „pomocníka Syna Člověka“.

Touha patřit ke společenství, být jím chválen a uznáván, a nalézt v něm tak pevné zázemí uprostřed odcizeného světa se projevuje ve vysoké míře konformity. Přízpůsobení tomu, co společenství (nebo výslovně jeho vůdce) očekává, se obvykle netýká jen přesvědčení (víry), hodnotové stupnice či mravních norem, ale i způsobu argumentace, volby jazykových prostředků nebo dalších méně důležitých okolností, jakými jsou například oděv či výběr potravin. Nová hnutí tak působí velmi homogenním dojmem jako společen-

32/ Petr Konečný: *Sekta*, s. 45.

33/ Parsifal Imanuel: *Syn Člověka*, s. 395.

34/ Tamtéž, s. 397.

ství podobných lidí, postrádajících individuální vlastnosti. Podobně se může zdát, že takoví lidé jsou omezeni množstvím příkazů a zákazů. Ve skutečnosti bývá ovšem tento stav dosažen přirozeně jako vedlejší důsledek takzvané charismatizace (více o ní je uvedeno v 7. kapitole) a nebývá vůbec nutné, aby vůle vůdce byla uplatňována silou. Přizpůsobení bývá naopak spontánní, dobrovolné a radostné.

Také pomocníci Syna Člověka přijímali na základě četby knihy Parsifala Imanuela a pak i na základě korespondence či přímých rozhovorů s ním či případně jinými příslušníky jeho společenství zásady ostatních „jdoucích za Pravdou“ a napodobovali je. Přešli na jednoduchou stravu v omezeném množství, nebo se dokonce vystavovali dlouhodobým postům z náboženských důvodů, a ztráceli tak na váze i desítky kilogramů. Vzhledem k tomu, že v noci má být vhodnější čas pro duchovní život, žili v obráceném spánkovém rytmu. Nestýkali se ani s vesnickou komunitou a neposílali děti do školy. Trávili čas prací na distribuci knihy *Syn Člověka*, četbou této knihy, sběrem bylin, domácími pracemi a rozhovory. Parsifal Imanuel nepravidelně navštěvoval jednotlivé domácnosti a sám nebo spolu s jasnovidcem stanovoval, jakým způsobem na sobě mají jednotliví stoupenci pracovat. Společná setkání všech pomocníků Syna Člověka se konala asi jednou za dva týdny. Počet členů společenství na Hořovicku patrně nikdy nebyl vyšší než dvacet. Někteří byli vyloučeni, ale jiní přicházeli a nahrazovali je. Celkový počet těch, kdo naplno prošli komunitním životem imanuelitů, pravděpodobně nepřesáhl čtyři desítky. Dalších několik desítek zájemců bylo se společenstvím ve volnějším kontaktu.³⁵

Vztahové nesnáze, které náročný způsob společného života imanuelitů přinášel a které se mohly stát příčinou vyloučení některých z nich, byly tlumeny sdíleným entusiasmem. U nich podobně jako u mnoha příslušníků jiných nových náboženských hnutí bylo nadšení posilováno objevem duchovního rozměru vlastní osobnosti, novostí pohledu na svět, nalezením „klíče“ k němu a vírou v možnost řešit tímto „klíčem“ mnohé (pokud ne všechny) problémy osobní i všeobecně lidské. Nadšení bývá posilováno také blízkými vztahy ve společenství, společným úsilím i sdílenou nadějí. V mnoha nových náboženských hnutích (především těch, která navazují na tradice judaismu, křesťanství a islámu) má tato naděje podobu očekávání dějinného zlomu

35/ Informace uvedené v tomto odstavci pocházejí z veřejných seminářů, na nichž vystoupili bývalí členové společenství imanuelitů, z osobních rozhovorů a korespondence s nimi, z dopisů Parsifala Imanuela zájemcům a z dalších zdrojů. Podrobněji jsou zdroje uvedeny v knize Zdeněk Vojtišek: *Nová náboženská hnutí a kolektivní násilí*, s. 227–238.

a vzniku prostoru všestranné blaženosti. Podoba a případně i název tohoto prostoru se v jednotlivých hnutích samozřejmě liší, ale tento typ očekávání je společně označován odborným názvem „milenialismus“ (více se o něm píše v 6. kapitole). V představách imanuelitů byla tímto prostorem Tisíciletá říše, inspirovaná křesťanskou kanonickou knihou Zjevení Janovo.

Velmi podobnou představu blaženého Tisíciletí (milénia) měli i předchůdci imanuelitů v Hnutí Grálu na počátku jeho existence. Na základě Abd-ru-shinových proroctví vyhlíželi příslušníci Hnutí Grálu v polovině 30. let konec tohoto světa a příchod Tisícileté říše. Po zklamání tohoto očekávání, Abd-ru-shinově smrti a bouřlivých letech druhé světové války bylo sice hnutí obnoveno, ale brzký příchod Tisícileté říše v něm již není akcentován. Jan Dvorský jako Syn Člověka Parsifal Imanuel tato Abd-ru-shinova proroctví obnovil³⁶ mimo původní Hnutí Grálu a jeho nové náboženské hnutí doslova žilo očekáváním Tisícileté říše. Tato říše měla vzniknout nejprve jako osada, rozšířit se na město a snad i dále³⁷ na základě toho, jak okolní svět budou zachvacovat stále další katastrofy, a jeho obyvatelé budou proto toužit nastoupit cestu za Pravdou: „Až vznikne TŘ [Tisíciletá říše], okolní svět pak brzy zanikne. Stručně řečeno – všechna důvěra, prostě vše kladné... se přesune do Tisícileté říše, přičemž všechno špatné, záporné, zbyde pro okolní nepolepšitelný svět. A půjde to šmahem, což způsobí i okamžité pozvednutí duchovního niveau celé zeměkoule hned po rozšíření Pravdy a přijetí mnohými silnými jedinci!“³⁸

Jednou z katastrof, která měla zánik světa signalizovat, mělo být zemětřesení a následný pokles Apeninského poloostrova pod hladinu moře. V té době již měl na severu Itálie, na místě, které na dálku určil jasnovidce, vzniknout základ Tisícileté říše.³⁹ Rodiny Dvorských a jasnovidce proto v květnu 1994 odjely do Německa a do Itálie, aby vyjednaly koupi pozemků a výstavbu domů. Čekání na přírodní katastrofu, jež měla nastat 1. září 1994, se ale ukázalo jako marné. Jasnovidce byl proto označen za „nástroj temna a zla“ a vyloučen z cesty za Pravdou. Zakládání Tisícileté říše bylo odloženo asi o pět let.⁴⁰

36/ Více o obnově mileniálního očekávání viz Zdeněk Vojtíšek: *Millennial Expectations in the Grail Movement*.

37/ Parsifal Imanuel: *Syn Člověka*, s. 220.

38/ Tamtéž, s. 256.

39/ Petr Konečný: *Sekta*, s. 38.

40/ Tamtéž, s. 41.

Než ovšem tato doba uběhla, situace imanuelitů se zásadně proměnila, a to především v důsledku napětí ve vztahu s okolní společností. Napětí je u nových náboženských hnutí běžné. Vzniká přinejmenším ve vztahu s dominujícími náboženskými institucemi, ale v západní společnosti, kde tyto instituce do značné míry ztratily svůj vliv, se napětí objeví i ve vztahu s jinými segmenty společnosti (například s institucemi pro ochranu dětí), ve výjimečných případech toto napětí pociťuje celá společnost. Jedná se vlastně o napětí mezi stávajícím společenským pořádkem a jeho obhájci na jedné straně a mezi nositeli vize jiného pořádku na straně druhé.⁴¹

Počátkem tohoto napětí jsou tedy kritické a protestní postoje ke společnosti. Není divu, že okolí nového náboženského hnutí je vůči němu ostražitě a případně kritizuje jeho náboženské inovace, nebo dokonce varuje před jejich následky. Napětí kolem nového náboženského hnutí může přerůst i do konfliktů v rodinách či v médiích, s etablovanými profesními či náboženskými institucemi, se státními úřady, občanskými iniciativami a podobně. Na straně odpůrců se může projevit snaha marginalizovat nové náboženské hnutí, distancovat se od něho, nálepkovat ho a stigmatizovat, nebo ho dokonce mocensky potlačit. Jazykovým výrazem této snahy je právě slovo „sekta“ s jeho negativními konotacemi, které vyjadřuje odstup od daného hnutí, nesouhlas s ním nebo pohrdání jím.

Síla protestu, způsob odezvy na něj, míra napětí a povaha případných konfliktů se u jednotlivých nových náboženských hnutí pochopitelně značně liší. Nová náboženská hnutí, která působí spíše nenápadně či skrytě, mohou znepokojit jen velmi malý výsek společnosti, např. jen okruh příbuzných a přátel svých příslušníků. Naopak hnutí, která zamýšlejí oslovit nikoli jen duchovní elitu, ale celou společnost či celé lidstvo,⁴² mohou zamýšlenou pozornost skutečně získat. Napětí pak spoluvytvářejí média masové komunikace a často ho i stupňují. Míra napětí je samozřejmě u každého nového náboženského hnutí, v každé společnosti a v každém čase jiná. Proměňuje se také to, co toto napětí jitří – v některých dobách a na některých místech to může být spíše věrouka, jindy a jinde mravní normy, způsob života, způsob výchovy a vzdělávání dětí a podobně.

41/ Více o jednotlivých rovinách takto pojatého napětí David G. Bromley: *Dramatic Denouements*, in David G. Bromley – J. Gordon Melton (ed.): *Cults, Religion, and Violence*, s. 14–15.

42/ David G. Bromley nazývá taková nová náboženská hnutí „prorocká“. – David G. Bromley: *Constructing Apocalypticism*, in Robbins, Thomas – Palmer, Susan J. (ed.): *Millennium, Messiahs, and Mayhem*, s. 31–45.

O určitou míru napětí nová náboženská hnutí patrně stojí, aby mohla oslovit podobně protestně naladěné potenciální zájemce. Když na konci knihy *Syn Člověka* její autor Parsifal Imanuel uvedl, že „vyvolává svou neobvyklostí v řadách čtenářů velký rozruch“,⁴³ jednalo se spíše o přání než o reálný popis skutečnosti. Až do poloviny roku 1994 nebylo hnutí imanuelitů veřejně příliš známo. Ale poslední červnový den tohoto roku došlo na Hořovicku k zásahu policie, po němž byla na psychiatrickou kliniku nedobrovolně převezena záchranou službou jedna z pomocnic Syna člověka. Média si všímala potyčky imanuelitů s policií a jejich následných protestů na Pražském hradě, po několika dnech vystupňovaných protestní hladovkou. Na konci července se k protestům připojily i organizace sledující dodržování lidských práv. Ohromný zájem médií se zpočátku týkal nedobrovolného zadržování pomocnice Syna Člověka v psychiatrických zařízeních, jež bylo někdy interpretováno jako zneužití psychiatrie. Postupně se ale zájem přenesl na imanuelity. Referáty o nich, Janu Dvorském či jeho knize byly velmi negativní.⁴⁴ V české společnosti vznikla panika kvůli „sektám“, k níž bezpochyby přispěla i vzpomínka na násilný konflikt komunity davidianů s ozbrojenými složkami ve Spojených státech (při jeho vyvrcholení v dubnu předchozího roku dosáhl počet obětí konfliktu téměř stovky). České „sekty“ byly v této panice reprezentovány právě imanuelity. Za ilustraci míry této paniky může sloužit odmítnutí některých knihkupců pokračovat v prodeji knihy *Syn Člověka*, označované za nebezpečnou.

Již tak velký mediální zájem ještě posílily předpovědi katastrof, které na přání Jana Dvorského jeho následovníci poskytovali médiím. Například v dopise datovaném 7. 9. 4 P. I. stojí kromě jiného: „Pan Parsifal Imanuel – Syn Člověka VARUJE severní část ČECH (okolí Ml. BOLESLAVI, LITOMĚŘIC, ČES. LÍPY, ROUDNICE N. L.) PŘED STRAŠNOU KATASTROFOU, která toto území do několika málo dnů jistě postihne! Syn Člověka a jeho jasnovidci znají dost konkrétně a přesně, jaké katastrofy a tragédie čekají lidstvo i jednotlivce, podrobnosti však sděluje jen těm, kteří jdou za Pravdou – za Synem Člověka –, ostatním jen např. lokalitu, dobu a formu pohrom! FORMA – SMRŠTĚ ŽIVOTU NEBEZPEČNÉ V JEDEN DEN! (BĚHEM JEDNOHO DNE).“⁴⁵

43/ Parsifal Imanuel: *Syn Člověka*, s. 385.

44/ Některé ze zdrojů mediálního pokrytí kauzy imanuelitů jsou uvedeny v knize Zdeněk Vojtíšek: *Nová náboženská hnutí a kolektivní násilí*, s. 227–238.

45/ Dopis je dostupný v archivu Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů, zvýraznění v originále.

Negativní zájem médií, neúspěch předpovědí, vnitřní neshody a vylučování ze společenství způsobily, že po dramatické druhé části roku 1994 zůstal s rodinou Lucie a Jana Dvorských pouze jeden následovník. V únoru 1995 vyšetřovatel obvinil nesezdaný rodičovský pár z trestného činu ohrožování mravní výchovy mládeže a vydal příkaz k jejich zatčení. V té době již bylo devět bývalých imanuelitů, žijících podle knihy *Syn Člověka*,⁴⁶ za stejný trestný čin, spáchaný odmítáním povinné školní docházky svých dětí, odsouzeno k podmíněným trestům. Rodiče Dvorských se ovšem zdržovali spolu s dětmi na neznámém místě a k jejich zatčení nevedl ani mezinárodní příkaz vydaný roku 1996. Rodina byla nakonec novináři objevena roku 2009 v Belgii a v následujících letech se již volně pohybovala na Slovensku a v Česku. Stíhání rodičů Dvorských bylo totiž zastaveno, neboť skutek, kvůli němuž byli obviněni, přestal být kvalifikován jako trestný čin.

Ačkoli Jan Dvorský je pravděpodobně dosud několika lidmi finančně podporován, jím založené nové náboženské hnutí se rozpadlo. Kontakty s některými imanuelity udržoval ještě několik let a například v květnu 1996 rozesílala dvojice imanuelitů jménem Parsifala Imanuela dopis s opravami knihy *Syn Člověka*. V únoru 1997 rozesílal dopis sám Parsifal Imanuel. Dopis sice potvrzoval, že autor je skutečně Synem Člověka, ale také obsahoval radu, aby kniha *Syn Člověka* nebyla čtena, „aby nemála v samostatném vývoji jednotlivců“, a dokonce vyzýval, aby kniha byla raději zničena. V „malé vlasti Syna Člověka“ totiž už není „ani jeden člověk, který by směl vejít do Tisícileté říše“.⁴⁷

Imanuelité se tak stali jedním z mnoha nových náboženských hnutí, jimž se nepodařilo přežít ani několik prvních let. Není samozřejmě možné odhadnout, kolik takových hnutí vzniká, ale pravděpodobně většina z nich sdílí osud imanuelitů a rozpadne se, aniž by dokonce – na rozdíl od imanuelitů – získala jakoukoli významnější pozornost. Ta společenství, jež v pluralitní společnosti dlouhodobě uspějí, se nutně mění. Jejich počáteční inovace postupně zevšední, protest se otupí a promění se i další jejich výše zmíněné charakteristiky. Tato proměna jim dovolí etablovat se ve společnosti a zpravidla postupně získat i její respekt.

46/ Kritiku školství obsahuje a k neposílání dětí do školy vyzývá Parsifal Imanuel: *Syn Člověka*, s. 302 a mnoho dalších míst.

47/ První zmíněný dopis je datován 23. 5. 6, druhý dopis datován není. Česká pošta ho přijala dne 25. 2. 1997. Dopisy jsou dostupné v archivu Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů.

U současných běžně přijímaných náboženských společností (církvi a dalších tradičních institucí) můžeme nalézt jejich dřívější období, v nichž by bylo možné je označit za nová náboženská hnutí.⁴⁸ A naopak – každé současné nové náboženské hnutí má perspektivu, že se dříve nebo později může v pluralitní společnosti stát etablovanou denominací (v sociologickém, výše zmíněném smyslu tohoto slova), jež sice není okolní společností protežována, ale už ani odsuzována, skandalizována či potlačována.

Náboženská společenství tedy procházejí změnou společenského postavení od toho, jež lze vyjádřit pojmem „nové náboženské hnutí“, k tomu, pro něž je v případě nábožensky pluralitní společnosti vyhrazen pojem „denominace“. Určující pro tento proces denominalizace je pokles míry napětí mezi náboženským společenstvím a okolní společností. Na tomto poklesu se přitom zpravidla podílejí obě strany: počáteční protestní zaměření nového hnutí se časem mění na neutrální postoj vůči okolní společnosti, anebo dokonce na podporu jejích hodnot, a současně okolní společnost může na tyto postupné kroky reagovat postupným začleňováním hnutí mezi jiné, běžně přijímané náboženské instituce, nebo dokonce oceněním jeho některých, například charitativních projektů. Jako „nové náboženské hnutí“ tedy označujeme náboženské společenství jen do té doby, než získá dobré společenské postavení. To se – kromě jiného – projeví i tím, že v běžné mluvě významně poklesne tendence označovat toto společenství za „sektu“. Například na církvi mormonů (oficiálně Církvi Ježíše Krista Svatých posledních dnů) ve Spojených státech je možné v následující kapitole sledovat dlouhé období nového náboženského hnutí (jež bylo dokonce mimořádně násilné) i proces denominalizace, jehož výsledkem je společenské postavení srovnatelné s tamními nejvýznamnějšími církvemi.

Změnu v náboženském společenství ve směru k získání postavení denominace působí řada faktorů. Dva z nich jsou pro proces denominalizace zásadní. Jednak je to narození dětí v prostředí nového hnutí (vznik takzvané druhé generace), neboť děti mění priority rodičů a mohou oslabit jejich vazbu ke společenství. Ještě důležitější změnu může způsobit převzetí odpovědnosti touto druhou generací, neboť její vztah k vlastnímu hnutí i k okolní společnosti je zákonitě jiný než u první generace jejich rodičů. Zatímco první generace opouští okolní společnost a tomuto odchodu zpravidla mnoho

48/ Podobně to vyjádřil Benjamin Zablocki: *The Birth and Death of New Religious Movements*, referát na výroční konferenci Asociace pro sociologii náboženství roku 2000 (byl dostupný na www.rci.rutgers.edu, download 3. 5. 2008).

obětuje, což způsobuje vysokou míru její oddanosti, druhá generace přináší podstatně menší oběti a její vztah ke způsobu života okolní společnosti je zpravidla mnohem méně odmítavý. Druhým zásadním faktorem procesu denominalizace je odchod charismatického zakladatele a jeho nahrazení vůdcem, jehož autorita není až na velmi výjimečné případy charismatická a zdaleka tak velká.

Také na straně většinové společnosti dochází v jejím vztahu k novému náboženskému hnutí postupně ke změnám: společnost se s ním seznamuje a zvyká si na ně. Toto seznámení může být ulehčeno vyváženě informujícími médii nebo známými osobnostmi, které se hnutí veřejně zastanou. Kladnou roli zde ale nehraje jen pozitivní ohlas. Jak je zmíněno výše, nové náboženské hnutí obvykle provázejí od počátku jeho působení konflikty. Pokud jsou řešeny nikoli silově a konfrontačně, ale – samozřejmě v mezích zákona – s trpělivostí, shovívavostí a ochotou ke kompromisům, přispívají i tyto konflikty k „usazení“ hnutí ve společnosti, a tedy k jeho denominalizaci.

Existence nových náboženských hnutí, tedy náboženských společenství v první fázi jejich vývoje, není ničím mimořádným. Na začátku 90. let byla česká společnost po dlouhém období oficiálně prosazovaného ateismu poněkud vystrašena bohatostí alternativní náboženské nabídky a předpokladem, že nová hnutí jsou potenciálně podobně konfliktní jako američtí davidíáni nebo čeští imanuelité. Na Západě ale byla tehdy tato nabídka už běžná, a dokonce ještě ve větším rozsahu. Od 60. let minulého století je totiž vznik nových náboženských hnutí velmi snadný: zvýšil se zájem o jiné kultury a přinesl množství myšlenkových podnětů, prostředky komunikace vytvářejí mimořádně dobré podmínky pro šíření idejí, které na základě těchto podnětů vznikají, vnímavost příslušníků západních společností k náboženským odpovědím na životní otázky patrně zvolna stoupá a nebývale vysoká míra náboženské svobody, již se alespoň některé společnosti těší, působí pro náboženské inovace povzbudivě. Na mnoha místech světa je vznikajícím společenstvím partnerem i konkurencí v oblasti náboženských alternativ široké a nejasně ohraničené hnutí Nového věku (New Age), v jehož rámci je duchovní život rozvíjen i individuálně, bez přímé vazby na určitou skupinu.

Nová náboženská hnutí jsou tedy součástí procesů, v nichž jsou staré náboženské ideje jako nevyhovující a nedostatečné opouštěny a nové jsou jako platnější a více odpovídající současným podmínkám přijímány.⁴⁹ V těchto

49/ Více: William Sims Bainbridge: *The Sociology of Religious Movements*.

dynamických procesech, v nichž se střetává mnoho protichůdných zájmů a tendencí, může dojít k násilí. Právě k těmto momentům je upřena pozornost následujících kapitol. Násilí je v nich přitom pojato spíše šířeji: jsou jím míněny činnosti, které způsobují zranění (porušení osobní integrity), přičemž tyto činnosti mohou být fyzické i verbální a zranění mohou být fyzická, psychická nebo sociální.⁵⁰ Toto široké pojetí násilí by mělo – pokud možno – pomoci citlivějšímu vnímání situací, v nichž se nová náboženská hnutí ocitají. Jako násilné chování totiž pak můžeme rozpoznat například nedobrovolné odebírání dětí a mladých dospělých z náboženských společenství (takové případy jsou zmíněny v 5. kapitole), ale i nucená vystěhování, výhrůžky nebo uvěznění. Navzdory tomuto širokému pojetí násilí se na následujících stránkách objevují v naprosté většině ty případy, jejichž důsledkem je fyzické zranění a smrt.

Obecně řečeno, k násilí v souvislosti s novými náboženskými hnutími dochází ze tří příčin, mezi nimiž ovšem není zcela zřetelná hranice. Násilné mohou na prvním místě být samy ideje, kolem nichž nové náboženské hnutí vzniká. V následujících kapitolách je takových příkladů zmíněno několik (kapitola 5, 10, 11 aj.). Velmi názorné příklady poskytují různé podoby výše zmíněného milenialismu,⁵¹ neboť očekávání blažené říše samozřejmě předpokládá eliminaci zla. Na ní se mohou aktivně podílet i příslušníci nového náboženského hnutí, jak to v současné době pozorujeme u takzvaného Islámského státu (více o něm v 10. kapitole). Násilné chování způsobené vypjatým očekáváním dějinného zlomu mohou ale očekávající obrátit i proti sobě. Tak to patrně bylo v Hnutí za obnovu Desatera božích přikázání (více v 7. kapitole) nebo v ufologické komunitě Nebeská brána.⁵² Apokalyptické násilí Řádu Slunečního chrámu postihlo obojí: jak nepřátele (bývalé příslušníky hnutí), tak jeho věrné členy (více v 6. kapitole). Ve vědomí „posledního času“, s nímž příslušníci nových náboženských hnutí často žijí, může být přítomno i očekávání „posledního boje“. Právě na základě představy o tomto konečném násilném zápase mohou vnímat chování zástupců okolní společnosti jako zahájení tohoto boje a způsobit či vystupňovat násilí. Klasickým příkladem

50/ Mary R. Jackman: *Violence in Social Life*.

51/ Následující výčet je volně inspirován textem Martha F. Lee: *The Nation of Islam and Violence*, in James R. Lewis (ed.): *Violence and New Religious Movements*, s. 298–299.

52/ Česky více Zdeněk Vojtíšek: *Nová náboženská hnutí a kolektivní násilí*, s. 153–168; Douglas E. Cowan – David G. Bromley: *Sekty a nová náboženství*, s. 147–164.

je případ davidíánů, v jiné souvislosti zmíněný v 6. kapitole a podrobněji popsán jinde.⁵³

Tím se ale už ocitáme u druhé příčiny vzniku násilných situací, již je vztah nového náboženského hnutí a okolní společnosti. Ten může být – jak je stručně uvedeno výše – plný napětí, či dokonce konfliktů. Příslušníci nového náboženského hnutí mohou být oběťmi násilí, jež tyto konflikty způsobily (jako například hnutí zmíněná ve 3. kapitole), někdy i dobrovolnými (ve 4. kapitole), jiná hnutí násilí na svém okolí sama páchají, když toto okolí nesplňuje jejich představy (jsou uvedena například v 9. či 10. kapitole), anebo může jít o různé kombinace trpění a páchání násilí i mučednictví (příklady obsahuje 2. nebo 8. kapitola). Těto příčině násilí se následující kapitoly věnují nejvíce.

Třetí příčinou se vracíme k samotným novým náboženským hnutím: je jí dynamika jejich vnitřního vývoje. Ta může způsobit, že charismatický vůdce pocítí nutnost „občerstvit“ své charisma (zmínka o tom je ještě v 8. kapitole) a způsob tohoto „občerstvení“ přinese záměrně či nezáměrně násilí. Násilí také může vyprovokovat takzvaná charismatická aristokracie, jako tomu bylo v hnutí Bhagvána Radžniše (více v 9. kapitole), anebo může být důsledkem zápasu o nástupnictví či o jinou formu moci, jako tomu bylo u bratrů Joela a Ervila LeBaronových (podrobněji je zápas popsán v 11. kapitole). Zdaleka nejvíce obětí násilí kvůli vnitřním poměrům v nových náboženských hnutích je ale mezi bývalými členy (takzvanými odpadlíky), a to zvláště tehdy, pokud se rozhodnou pro vlastní nezávislé aktivity (jako například někteří odpadlíci z hnutí Ánanda márga, jak je popsáno v 8. kapitole), anebo pokud je hnutí považuje za hrozbu kvůli jejich ochotě být v kontaktu s policií, médií a podobně (jako v hnutí Óm šinrikjó, popsáném v 10. kapitole, i jinde).

Dva různé typy násilí, z nichž každý vychází z jiné zmíněné příčiny, je možné rozeznat i u imanuelitů. Nauku o Tisícileté říši a předpoklad převtělování měly v základu pokusy o opuštění těla, jež někteří imanuelité podstoupili poté, co byli ze společenství vyloučeni. Podle slov bývalého člena, který se roku 1994 spolu s manželkou pokusil zemřít vyhladověním, byli i ostatní vyloučení vybízeni v situaci těžkého obviňování z neschopnosti „jít za Pravdou“ k tomu, aby co nejdříve „odložili tělo“, a zachovali si tak naději na vstup do Tisícileté říše v příští inkarnaci.⁵⁴ Takových pokusů dosáhnout smrti vyhladověním, jež nebyly považovány za sebevraždu (ta by totiž příznivé nové

53/ Česky více Zdeněk Vojtíšek: *Nová náboženská hnutí a kolektivní násilí*, s. 91–109; Douglas E. Cowan – David G. Bromley: *Sekty a nová náboženství*, s. 127–145.

54/ Petr Konečný: *Sekta*, s. 26.

narození nezpůsobila), bylo snad nejméně dvanáct. Byly prováděny s různým stupněm odhodlání a s různým porozuměním slovům o znovuzrození,⁵⁵ a žádný z nich pravděpodobně smrtí neskončil.

Tato praxe byla v pozadí i druhého typu násilí, spojeného se společenským imanuelitů. Došlo k němu v důsledku sporu jedné pomocnice Syna člověka s její matkou. Ta shledala zdravotní stav své dcery, způsobený pobytem ve společenství imanuelitů, za natolik alarmující, že si s asistencí policie vymohla dceřino nedobrovolné umístění na psychiatrické klinice. Dcera z ní po týdnu odešla zpět k imanuelitům, nebyla jimi ale přijata, a pokusila se proto zemřít vyhladověním tak, jak jí bylo doporučeno. Po neúspěšném pokusu zemřít následoval další pobyt v léčebně (tentokrát dobrovolný) a rehabilitace v domácím prostředí. Pak ale přišel další zlom: nové rozhodnutí připojit se ke společenství imanuelitů. Třetímu odchodu své dospělé dcery matka zabránila díky koalici záchranářů, policie a soukromé detektivní služby, tentokrát ale událost vzbudila výše zmíněný mediální rozruch. Při něm bylo – jak je také již uvedeno výše – nejprve odsuzováno násilí, jehož se dopustila matka a její spolupracovníci (včetně policisty) na dospělém člověku, aniž by jejich jednání ospravedlňovala psychiatrická diagnóza. Později, když soud potvrdil oprávněnost nedobrovolného přijetí pacientky do psychiatrické léčebny, se pozornost médií obrátila k násilnému sebepoškozování na základě nauky Jana Dvorského a výzev a doporučení k rychlému převtělení, které uděloval on, jasnovidec nebo další pomocníci Syna Člověka.

Rozhodující pro další osud nového náboženského hnutí imanuelitů se však nakonec stala hrozba ještě jiného násilí, vyplývajícího ze vztahu hnutí a okolní společnosti: hrozba odsouzení zakladatele hnutí a jeho partnerky kvůli jejich přestoupení zákona. A tak se v historii imanuelitů objevují tři podoby násilného střetu: jednak spontánní a lidová, kterou v tomto případě reprezentuje zoufalá matka, strachující se o život svého dospělého dítěte a používající násilí jako výraz své bezmoci poradit si se situací jiným způsobem, jednak instituční, reprezentovaná policií, zasahující proti „nebezpečné sektě“, a jednak soudní, daná rozparem mezi právním řádem a protestní náboženskou doktrínou. Není to zajisté úplný katalog podob násilného střetu nových náboženských hnutí a okolní společnosti, ale může být zajímavé, že

55/ Vidon: *Moje cesta sektou aneb to, co jsem tam prožil a proč to vlastně bylo, Info od bývalého jasnovidce Vidona* (dokument na <http://www.vidon.hu.cz/prichod.htm> již není dostupný, download 19. 11. 2009).